

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2023 m. sausio 12 d.
(OR. en)

5211/23

SOC 12
ANTIDISCRIM 5
GENDER 5
JAI 21
FREMP 3
COHOM 7
EDUC 9

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DEPREZ
gavimo data:	2023 m. sausio 9 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generalinei sekretorei Thérèse BLANCHET
Komisijos dok. Nr.:	COM(2023) 7 final
Dalykas:	KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI Valstybių narių nacionalinių romų strateginių planų vertinimo ataskaita

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2023) 7 final.

Pridedama: COM(2023) 7 final

Bruselis, 2023 01 09
COM(2023) 7 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Valstybių narių nacionalinių romų strateginių planų vertinimo ataskaita

{SWD(2023) 3 final}

IŽANGA

Igyvendindama savo bendrą politinį prioritetą kurti lygybės sąjungą, 2020 m. spalio 7 d. Komisija priėmė naują ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginį planą¹ (toliau – ES romų strateginis planas). Atsižvelgiant į ankstesnio 2011–2020 m. ES romų strateginio plano įvertinimą², naujajame ES romų strateginiame plane atkreipiamas dėmesys į poreikį stiprinti įsipareigojimus ES ir nacionaliniu lygmenimis, remiantis esminiu perėjimu nuo socialinės ir ekonominės integracijos prie visapusiškesnio požiūrio į romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo skatinimą. Valstybės narės pritarė šiam požiūriui 2021 m. kovo 12 d. vieningai priimdamos Tarybos rekomendaciją dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo³.

ES romų strateginiame plane daugiausia dėmesio skiriama kovai su priešišku romams ir diskriminacija, kartu atsižvelgiant į romų bendruomenės įvairovę ir poreikį laikytis tarpsektorinio požiūrio į galimas įvairias diskriminacijos formas dėl etninės kilmės ir kitų savybių, pvz., moterų, vyresnio amžiaus asmenų ar jaunimo, vaikų, LGBTIQ asmenų, neįgalųjų, ES judžių asmenų, ne ES piliečių ir (arba) asmenų be pilietybės diskriminaciją. Plane taip pat skatinamas romų dalyvavimas suteikiant daugiau galių, stiprinant bendradarbiavimą ir pasitikėjimą, taip pat užtikrinant jų dalyvavimą visuose jiems poveikį darančiuose politikos ir sprendimų priėmimo procesuose. Jame išdėstyti septyni bendri ES uždaviniai ir pirmą kartą siūlomi ES lygmens tikslai iki 2030 m., kad būtų užtikrinta būtiniausia pažanga. Septyni uždaviniai apima horizontaliąsias lygybės, įtraukties ir dalyvavimo sritis, taip pat sektorines švietimo, užimtumo, sveikatos ir būsto sritis. Siekiant paremti veiksmingą pažangos stebėseną, ES romų strateginiame plane siūloma valstybėms narėms naudoti rodiklių rinkinį⁴.

Per COVID-19 krizę parengtame ES romų strateginiame plane atsižvelgiama į neproporcingą pandemijos poveikį romų bendruomenei, parengiant rekomendacijas, kaip geriau įveikti sunkumus, skatinti skaitmeninę įtrauktį ir užtikrinti teisingumą aplinkosaugos srityje.

Igyvendinant ES romų strateginio plano uždavinius, reikia imtis tiek ES, tiek nacionalinio lygmens veiksmų, o pagrindinė kompetencija tenka valstybėms narėms. Būtent todėl ES romų strateginiame plane ir Tarybos rekomendacijoje valstybės narės buvo paragintos iki 2021 m. rugsėjo mėn. parengti nacionalinius strateginius planus⁵ ir jais pasidalyti su Komisija. Padėtis valstybėse narėse yra nevienoda, todėl buvo tikimasi, kad nacionaliniai planai (NRSP) bus parengti laikantis bendro, tačiau diferencijuoto požiūrio. Komisija paragino visas valstybes nares įtraukti įvairius bendruosius aspektus ir būtiniausius įsipareigojimus, kuriuos galėtų papildyti papildomi įsipareigojimai, priklausomai nuo konkrečių nacionalinių aplinkybių, o jeigu valstybėse narėse gyvena daug romų (t. y. daugiau nei 1 proc.⁶), – įtraukti platesnio užmojo įsipareigojimus.

¹ [COM\(2020\) 620](#) – ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginis planas.

² Ataskaita dėl patirties, įgytos atlikus ES romų integracijos nacionalinių strategijų plano laikotarpio vidurio peržiūrą, COM(2018) 785 final.

³ 2021 m. kovo 12 d. Tarybos rekomendacija dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo 2021/C 93/01 [2021 m. kovo 12 d. Tarybos rekomendacija dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo 2021/C 93/01](#).

⁴ Parengė ES pagrindinių teisių agentūra (FRA) bendradarbiaudama su nacionaliniais romų informacijos centrais (NRIC), nacionalinėmis statistikos tarnybomis ir Komisija.

⁵ Nacionaliniame romų strateginiame plane nurodomos nacionalinės romų strategijos ir (arba) integruoti politikos priemonių rinkiniai platesniame socialiniame ir ekonominiame kontekste, kurie yra svarbūs romų lygybei, įtraukčiai ir dalyvavimui.

⁶ Bulgarija, Čekija, Graikija, Ispanija, Rumunija, Slovakija ir Vengrija.

Tarybos rekomendacijoje be ES romų strateginio plano nustatytos priemonės, kuriomis siekiama daryti pažangą įgyvendinant septynis bendrus uždavinius, priklausomai nuo jų svarbos atsižvelgiant į su jais susijusias nacionalines aplinkybes. Rekomendacijoje taip pat pažymima, kad svarbu nustatyti patikimus stebėsenos mechanizmus ir visapusiškai bei optimaliai panaudoti ES ir nacionalines lėšas.

Šiame komunikate atsižvelgiama į nacionalinius romų strateginius planus, įvertinami valstybių narių duoti įsipareigojimai ir pateikiamos rekomendacijos dėl bet kokių reikalingų patobulinimų. Prie jo pridedamas dviejų dalių tarnybų darbinis dokumentas (SWD), kurį sudaro šalių aprašai, kuriuose apibendrinama atskirų valstybių narių, taip pat kelių ES šalių kandidačių ir potencialių šalių kandidačių, dalyvaujančių Poznanės procese⁷, patvirtintų nacionalinių strategijų analizė. Kiekvienos valstybės narės šalies apraše įvertinama, kaip pagrindinės pasiūlytos priemonės atitinka ES romų strateginio plano ir Tarybos rekomendacijos uždavinius, kartu atkreipiant dėmesį į tobulintinas sritis ir perspektyvios praktikos pavyzdžius. Antrojoje Komisijos tarnybų darbinio dokumento dalyje, skirtoje ES šalims kandidatėms ir potencialioms šalims kandidatėms, vadovaujama tuo pačiu požiūriu. Pirmojoje Komisijos tarnybų darbinio dokumento dalyje pateikta ES pagrindinių teisių agentūros (FRA) parengta lentelė dėl kiekvienos valstybės narės nustatytų tikslų ir pagal romų pilietinės stebėsenos iniciatyvą (RCM) parengtų šalių vertinimo ataskaitų išvadų santrauka⁸.

1. BENDRAS NACIONALINIŲ ROMŲ STRATEGINIŲ PLANŲ VERTINIMAS

Iki 2021 m. rugsėjo mėn. penkios valstybės narės pasidalijo savo nacionaliniais romų strateginiais planais (NRSP), o dauguma valstybių narių juos pateikė tik 2021 m. spalio mėn. – 2022 m. gegužės mėn. Dvi valstybės narės savo NRSP priėmė tik 2022 m. birželio mėn. pabaigoje⁹. Šešios valstybės narės jau įgyvendina strategijas, kurios galioja ir po 2021 m., arba integruotų politikos priemonių rinkinį¹⁰, o viena valstybė narė dar neatnaujinė savo NRSP, kuris baigė galioti 2021 m. gruodžio 31 d. Šių septynių valstybių narių vertinimas buvo grindžiamas klausimynu dėl esamų arba planuojamų priemonių, kuriomis buvo siekiama nustatyti, koku mastu jų dabartinėse sistemose ir planuose integruojami naujo ES romų strateginio plano ir Tarybos rekomendacijos aspektai¹¹.

Šiame vertinime nagrinėjamas NRSP nustatytų priemonių ir Tarybos rekomendacijoje pasiūlytų priemonių suderinamumas. Jame taip pat nagrinėjama, koku mastu priemonėmis reaguojama į pagrindinius kiekvienoje valstybėje narėje kylančius sunkumus, ir įvertinama, ar jos yra pakankamai plataus užmojo, kad padėtų įgyvendinti ES romų strateginio plano uždavinius ir pasiekti šio plano 2030 m. tikslus. FRA išanalizavo NRSP nustatytus tikslus ir

⁷ Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Šiaurės Makedonija, Juodkalnija, Serbija ir Kosovas (šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją 1244/1999 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos), kuriose susitarta Poznanės proceso metu integruoti nacionalinius romų strateginius planus ir (arba) veiksmų planus į nacionalinius strateginius planus ir (arba) veiksmų planus pagal ES romų planą.

⁸ 2021–2025 m. parengiamieji veiksmai. Romų pilietinė stebėseną: stiprinti romų ir romams palankios pilietinės visuomenės gebėjimus ir dalyvavimą vykdant politikos stebėseną ir peržiūrą. Pilietinės visuomenės dalyvavimas ir įsitraukimas yra svarbi ES romų plano dalis. Romų ir romus remiančios organizacijos jau buvo įtrauktos į ankstesnius įgyvendinimo vertinimus.

⁹ Žr. priedą, kuriame pateikta lentelė, kurioje apžvelgiami pateikti planai.

¹⁰ Bendrosios pagrindinės socialinės įtraukties ir kovos su diskriminacija priemonės.

¹¹ Malta nepriėmė nacionalinio romų strateginio plano, nes jos teritorijoje nėra žinomos romų bendruomenės.

rodiklius. Perspektyvios praktikos valstybėse narėse pavyzdžiai pateikiami atsižvelgiant į kiekvieną uždavinį.

1.1 Vertinimo santrauka

a) Bendrieji aspektai, būtinieji įsipareigojimai, platesnio užmojo įsipareigojimai

ES romų strateginiame plane siūloma į visus NRSP įtraukti kai kuriuos bendruosius aspektus, orientuotus į lygybę, dalyvavimą ir įvairovę; integravimo ir tikslinių veiksmų derinį ir geresnį tikslų nustatymą bei duomenų rinkimą. Siekiant praktiškai įgyvendinti šiuos aspektus, visų valstybių narių buvo prašoma į savo NRSP įtraukti bent jau šiuos būtinuosius įsipareigojimus, kurie taip pat atspindi Tarybos rekomendacijoje:

- nustatyti pradines ir siektinas reikšmes, susijusias su bendrų ES uždavinių įgyvendinimu ir pagrindinių tikslų pasiekimu, įskaitant konkrečioms grupėms numatytus pagrindinius tikslus, kad būtų atsižvelgta į romų įvairovę;
- kovoti su priešišku romams ir diskriminacija;
- užtikrinti socialinę ir ekonominę marginalizuotų romų įtrauktį;
- derinti tikslines ir bendrąsias priemones;
- skirti specialų biudžetą ir sukurti įgyvendinimo, ataskaitų teikimo, stebėsenos ir pažangos vertinimo mechanizmus;
- įtraukti romus ir romams palankias pilietinės visuomenės organizacijas, už tam tikrus sektorius atsakingas ministerijas, lygybės įstaigas ir kitus subjektus į sisteminių konsultacijų ir bendradarbiavimo procesą;
- skatinti aktyvų pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimą formuojant politiką, taip pat nacionaliniuose ir ES platformose vykdomuose procesuose, ir
- suteikti nacionaliniam romų informacijos centrui (NRIC) būtinus įgaliojimus, išteklius ir aprūpinti darbuotojais, taip pat stiprinti jo vaidmenį, bet kita ko, reformuojant nacionalines romų platformas.

Apskritai valstybės narės savo NRSP atsižvelgė į daugumą ES romų strateginio plano naujovių ir vadovavosi trijų ramsčių požiūriu į lygybę, įtrauktį ir dalyvavimą. Valstybės narės, atsižvelgdamos į Tarybos rekomendaciją, taip pat numatė priemones, kurios pritaikytos prie jų nacionalinių aplinkybių.

Aštuonios valstybės narės (CZ, EL, ES, FR, HR, LT, SI ir SK) savo NRSP numatė ES romų strateginiame plane pasiūlytus bendruosius aspektus ir būtinuosius įsipareigojimus, o dvylika kitų valstybių narių (AT, BE, BG, DE, EE, FI, HU, IT, LV, NL, PL ir RO) numatė tik jų dalį. Trūkstanti elementai iš esmės apima tikslus, aiškiai numatytus įgyvendinimo ir stebėsenos biudžetus arba priemones, kuriose atsižvelgiama į romų bendruomenės įvairovę. Likusios šešios valstybės narės (CY, DK, IE, LU, PT ir SE) labai ribotai įtraukė būtinuosius įsipareigojimus.

Priklausomai nuo konkrečių nacionalinių aplinkybių, ES romų strateginiame plane valstybės narės, susiduriančios su konkrečiais sunkumais, susijusiais su romų lygybe ir įtrauktimi, buvo paragintos bendruosius aspektus ir būtinuosius įsipareigojimus papildyti papildomais įsipareigojimais. Tokių konkrečių sunkumų pavyzdžiai yra susiję su romų gyvenimo sąlygomis, tarpvalstybiniu judumu arba dėl oficialių dokumentų kylančiais klausimais. Laikydamosi bendro, tačiau diferencijuoto požiūrio, dauguma valstybių narių įtraukė

papildomus įsipareigojimus, pvz., tam tikrose **srityse** nustatydamos kiekybinius tikslus arba išsamiai aprašydamos, kaip jos planuoja investuoti ES ir nacionalines lėšas romų labui.

Be to, buvo tikimasi, kad septynios valstybės narės (BG, CZ, EL, ES, HU, RO ir SK), kuriose gyvena daugiau romų (daugiau nei 1 proc. visų gyventojų), į savo NRSP įtrauks dar platesnio užmojo įsipareigojimus. Visos šios valstybės narės, taip pat Kroatija, pateikė NRSP, kuriuose numatyti platesnio užmojo įsipareigojimai (nors ir skirtingo masto), siekiant užkirsti kelią diskriminacijai ir su ja kovoti, taip pat spręsti priešiško romams ir prieš romus nukreiptų išankstinių nuostatų ir stereotipų klausimus. Prie daugumos šių NRSP buvo pridėtas planas arba priemonių rinkinys, kuriame nurodyta, kaip ES ir nacionalinės lėšos bus išleistos romų lygybei ir įtraukčiai remti. Šios valstybės narės pridėjo planus, kurių tikslas – kovoti su segregacija švietimo ir būsto sektoriuje ir užkirsti jai kelią. Kalbant apie būstą, pažymėtina, kad Bulgarija ir Rumunija nepriėmė konkrečių segregacijos panaikinimo priemonių. Vis dėlto priemonių finansavimo planai dažnai nėra pakankamai išsamūs.

b) Uždaviniai ir priemonės

ES romų strateginiame plane pripažinta, kad **priešiškumo romams ir diskriminacijos prevencija ir kova su tuo** yra labai svarbus romų lygybės ir įtraukties aspektas. Dauguma valstybių narių, atsižvelgdamos į Tarybos rekomendacijoje pateiktą pasiūlymą, šioje srityje numatė priemones. Vis dėlto šios priemonės nėra sistemingai horizontaliai taikomos visose sektorių srityse. Tarpsektorinės ir daugialypės diskriminacijos dėl visų pažeidžiamumo priežasčių problema sprendžiama tik kai kuriuose NRSP.

Daugumoje NRSP su romais susijusios priemonės, kuriomis **skatinama socialinė įtrauktis**, susiejamos su nacionalinėmis politikos programomis ir finansavimu, įskaitant ES fondus, taikant integravimo metodą, kuriuo remiantis sprendžiami skurdo ir socialinės atskirties, vaiko apsaugos ir galimybės gauti išsilavinimą ir naudotis esminėmis paslaugomis klausimai. Tačiau daugeliu atvejų aiškiai neaprašyta, kokių mastu romams bus naudingos šios pagrindinės politikos kryptys.

Dėl **romų dalyvavimo** konsultaciniuose mechanizmuose, politikoje ir sprendimų priėmimo procesuose pažymėtina, kad dauguma valstybių narių nurodo romų indėlį rengiant NRSP, taip pat jiems dalyvaujant nacionalinėse romų platformose. Tačiau iš romų pilietinės visuomenės vertinimo, atlikto pagal romų pilietinės stebėsenos iniciatyvą¹², matyti, kad glaudesnis dalyvavimas ir bendradarbiavimas yra tiek įmanomas, tiek būtinas.

Dauguma NRSP planuojama užtikrinti nuolatinį bendradarbiavimą su romais, palengvinti jų dalyvavimą įgyvendinant strategijas ir vykdant stebėsenos, vertinimo ir ataskaitų teikimo procesus. Be to, valstybės narės (pvz., AT, BE, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, HU, LT, LV, SE, SK ir SI) aprašė veiklą, kuria siekiama remti romų organizacijų, įskaitant atstovaujančias romų moterims, jaunimui ir vaikams, įgalėjimą ir dalyvavimą, nors mažiau dėmesio skiriama investicijoms į šių organizacijų gebėjimų stiprinimą.

Daugumos NRSP **švietimo, užimtumo, sveikatos ir būsto** sektorių uždaviniai yra tinkami atsižvelgiant į rekomenduojamų priemonių mastą. Kai kurios iš šių priemonių yra susijusios su nacionaliniais tikslais ir rodikliais, kai tinkama, pagrįstais nacionaliniais statistiniais duomenimis. Su švietimo sektoriumi susijęs uždavinys išsiskiria kaip sritis, kurioje valstybės

¹² Išsamų vertinimą galima rasti Komisijos tarnybų darbinio dokumento pirmosios dalies priedėlyje.

narės planuoja imtis plačiausio užmojo priemonių. Tačiau kalbant apie segregacijos panaikinimą švietimo ir būsto srityse, atrodo, kad planai yra nepakankami, kad problema būtų sėkmingai išspręsta visa apimtimi. Be to, užimtumo, sveikatos ir būsto srityse numatytos priemonės ne visada atitinka sunkumų, su kuriais susiduria romai, mastą ir sudėtingumą.

c) Tikslai¹³

Kelios valstybės narės, visų pirma valstybės narės, kuriose gyvena daugiau romų, nustatė nacionalinius tikslus, atitinkančius ES romų strateginiame plane numatytus ES lygmens tikslus. Tikimasi, kad šios valstybės narės tinkamai prisidės prie bendrų pastangų šiems tikslams pasiekti. Vengrija ir Slovakija tik iš dalies nustatė nacionalinius tikslus, atitinkančius ES lygmens tikslus; Rumunija įtraukė tik kai kuriuos nacionalinius tikslus, kurie neatitinka ES lygmens tikslų.

Kitos valstybės narės nustatė kiekybinius arba kokybinius nacionalinius tikslus, susijusius su klausimais, kurie skiriasi nuo ES lygmens tikslais sprendžiamų klausimų pagal atitinkamą ES romų strateginio plano uždavinį. Todėl negalima tiksliai įvertinti jų indėlio siekiant ES romų strateginio plano tikslų masto. Kai kurios valstybės narės nenustatė jokių tikslų (DE, DK, LU, NL ir SE).

Kai kurios valstybės narės, kuriose gyvena mažiau romų, nustatė nacionalinius tikslus, atitinkančius ES lygmens tikslus (visų pirma HR, taip pat dėl kai kurių uždavinių – EE, SI, FI ir LT), ir Komisija palankiai vertina šias pastangas. Šiais sektiniais pavyzdžiais, atsižvelgdamos į nacionalinius iššūkius ir aplinkybes, galėtų vadovautis daugiau valstybių narių.

Apskritai ir visų pirma iš NRSP, kuriuos pateikė didesnes romų bendruomenes turinčios valstybės narės, matyti, kad, nustatant ES romų strateginio plano tikslus atitinkančius nacionalinius tikslus ir planuojant susijusias priemones, buvo dedamos tinkamos pastangos. Vis dėlto Rumunija nenustatė nacionalinių tikslų, atitinkančių ES romų strateginio plano tikslus. Šaliai, kurioje gyvena daugiausia romų, nenustačius nacionalinių tikslų, kyla rizika, kad tai turės neigiamą poveikį valstybių narių kolektyviniam gebėjimui pasiekti ES romų strateginio plano tikslus iki 2030 m.

1.2 Nacionalinių romų informacijos centrų (NRIC) padėtis ir vaidmuo

ES romų strateginiame plane bent jau rekomenduojama, kad pagal NRSP NRIC būtų suteikti tinkami įgaliojimai, ištekliai, personalo pajėgumai ir institucinės galios. Pagal NRSP šiems informacijos centrams taip pat turėtų būti suteikti įgaliojimai veiksmingai koordinuoti veiksmus su sektorių ministerijomis ir kitomis atitinkamomis valdžios institucijomis, stebėti su romais susijusios politikos įgyvendinimą ir stiprinti bendradarbiavimą su romų pilietine visuomene, įskaitant bendradarbiavimą per nacionalines romų platformas.

Nors NRIC turi atlikti svarbų vaidmenį palengvinant valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimą ir skatinant romų dalyvavimą, jų įgaliojimų apimtis įvairiose valstybėse narėse skiriasi. Apskritai naujos strategijos nepadėjo sustiprinti NRIC suteikiant

¹³ Visų tikslų įgyvendinimo valstybėse narėse padėties apžvalga pateikiama pirmosios Komisijos tarnybų darbinio dokumento dalies priedėlyje.

jiems papildomų finansinių ir žmogiškųjų išteklių, ir, nors kai kurie centrai turi plačius įgaliojimus, jų pajėgumai veiksmingai atlikti koordinavimo vaidmenį vis dar yra riboti.

Valstybėse narėse, kuriose gyvena daugiau romų, ES romų strateginiame plane rekomenduota stiprinti NRIC vaidmenį ir statusą, kad būtų užtikrintas veiksmingas romų lygybės ir įtraukties koordinavimas ir integravimas įvairiuose sektoriuose regionų ir vietos lygmenimis. Plane valstybės narės taip pat buvo paragintos įtraukti NRIC į tarpvalstybinį ES lėšų paskirstymo romams programavimą ir šių išlaidų stebėseną, ir užtikrinti, kad viešojo politika ir paslaugos veiksmingai pasiektų romus, įskaitant atokiose ir kaimo vietovėse gyvenančius romus.

Dauguma valstybių narių, kuriose gyvena daugiau romų, savo NRIC suteikė tinkamus įgaliojimus ir funkcijas koordinuoti veiksmus ir bendradarbiauti su ministerijomis, siekiant įgyvendinti NRSP, įskaitant ES lėšas. Slovakija, Ispanija, Kroatija ir Čekija – tai keli perspektyvių priemonių šioje srityje pavyzdžiai. Tačiau atrodo, kad net ir tose valstybėse narėse NRIC žmogiškieji ir finansiniai ištekliai nepadidėjo. Tai galėtų apriboti jų pajėgumus išsamiai stebėti ir teikti ataskaitas apie NRSP įgyvendinimą ir jų dalyvavimą rengiant ir stebint pagrindines politikos sritis ir programas. Kitose valstybėse narėse kai kurie NRIC ištekliai ir pajėgumai yra labai riboti.

2. HORIZONTALIEJI UŽDAVINIAI

2.1 Kovoti su priešišku romams ir diskriminacija ir vykdyti prevenciją šioje srityje

Tarybos rekomendacijoje valstybės narės raginamos kovoti su priešišku romams ir diskriminacija, įskaitant kovą su priekabiavimu, neapykantos nusikaltimais ir neapykantą kurstančiomis kalbomis internete ir realiame gyvenime. Rekomendacijoje valstybių narių taip pat prašoma parengti ir skatinti išsamią paramos aukoms sistemą, didinti informuotumą apie priešiskumą romams ir teikti daugiau informacijos apie romų istoriją, be kita ko, minint romų holokaustą ir vykdam susitaikymo procesus visuomenėje.

Apskritai valstybės narės dėjo daug pastangų, kad suderintų savo NRSP su Tarybos rekomendacija. Dauguma valstybių narių parengė kovos su diskriminacija, neapykantos kurstymu ir neapykantos nusikaltimais ir tam tikru mastu kovos su priešišku romams priemones. Šios priemonės apima plačiąjai visuomenei, valdžios institucijoms ir žiniasklaidai skirtas informuotumo didinimo ir informavimo kampanijas. Nors Vengrija savo analitiniame skyriuje užsimena apie priešiskumą romams, jame trūksta aiškių kovos su priešišku romams priemonių. Bulgarija užsimena apie kovą su prieš romus nukreiptomis pažiūromis, tačiau jos pasiūlytose priemonėse daugiausia dėmesio skiriama diskriminacijai, o ne priešiskumui romams. Be to, kai kuriomis priemonėmis siekiama sistemingai įtraukti lygybės įstaigas į romų lygybės priemonių įgyvendinimo procesą ir skatinti teigiamai apibūdinti romus ir romų sektinus pavyzdžius. Kai kuriuose NRSP pateiktos siūlomos priemonės, kuriomis siekiama šalinti tarpsektorinę ar daugialypę diskriminaciją, įskaitant specialius veiksmus, skirtus konkretiems sunkumams, su kuriais susiduria romų moterys, įveikti.

Kelios valstybės narės savo NRSP numatė priemones, kuriomis skatinama romų istorija ir kultūra, pvz., dialogo palengvinimas pripažįstant praeityje įvykusią neteisybę ir užtikrinant įtrauktį į susitaikymo procesus. Romų istorijos ir kultūros skatinimo priemonių pavyzdžiai taip pat apima konkrečių temų rengimą ir įtraukimą į mokymo programas ir vadovėlius, Tarptautinės romų dienos (balandžio 8 d.) minėjimą ir romų holokausto atminimą (rugpjūčio

2 d.). Kai kuriose valstybėse narėse šios dienos pripažįstamos teisės aktais. Keletas valstybių narių finansuoja radijo ir televizijos programas ir muziejus, skirtus romų istorijai ir kultūrai.

Dauguma valstybių narių savo NRSP pripažino rasizmo ir diskriminacijos problemą, todėl ją būtų galima spręsti dar griežtesnėmis priemonėmis, siekiant tinkamiau reaguoti į kai kuriose valstybėse narėse nustatytus sunkumus.

Keletas perspektyvios praktikos pavyzdžių apima teisinių priemonių taikymą kovojant su diskriminacija ir neapykantą kurstančiomis kalbomis Prancūzijoje ir Priešiškumo romams įstatymo¹⁴ priėmimą Rumunijoje.

Informacijos apie šiam tikslui skirtus biudžeto asignavimus, konkrečiai skirtus NRSP arba susijusius su atitinkamomis pagrindinėmis programomis, nėra arba ji yra gana bendro pobūdžio ir miglota.

Rusijos karas prieš Ukrainą lėmė didelių pabėgėlių, įskaitant Ukrainos romus, srautus¹⁵. Dėl šios situacijos išaiškėjo įvairūs rizikos veiksniai, kurie daro romams poveikį, įskaitant nevienodą požiūrį¹⁶. Pripažįstant valstybių narių iki šiol dėtą pastangą ištaisyti šią padėtį, reikėtų nuveikti daugiau, kad būtų patenkinti romų pabėgėlių iš Ukrainos poreikiai, optimaliai panaudojant NRSP, siekiant užtikrinti jų vienodas galimybes gauti bendrąjį išsilavinimą, įsidarbinti, gauti būstą, naudotis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis, taip pat kitomis esminėmis paslaugomis.

2.2 Mažinti skurdą ir socialinę atskirtį siekiant panaikinti socialinį ir ekonominį atotrūkį tarp romų ir plačiosios visuomenės

Tarybos rekomendacijoje valstybės narės raginamos spręsti itin didelio romų skurdo rizikos ir materialinio bei socialinio nepriteklaus problemą.

Pagal šį uždavinį nustatytomis priemonėmis siekiama spręsti skurdo ir vaikų skurdo perdavimo iš kartos į kartą problemą ir mažinti romų socialinę atskirtį. Šis uždavinys bus įgyvendintas gerinant jų galimybes naudotis pagrindinėmis viešosiomis paslaugomis ir socialinėmis išmokomis koordinuojant atitinkamą sektorių, pvz., švietimo ir užimtumo, veiklą.

Kai kurios valstybės narės (pvz., BG, DE, EL, ES, HR, HU ir SI) skurdo ir socialinės atskirties mažinimą numatė kaip konkretų atskirą uždavinį. Čekija neįtraukė šio uždavinio, tačiau nustatė vieną tikslą, kuris atitinka ES lygmens tikslą. Kitos valstybės narės neįtraukė šio uždavinio į savo NRSP, tačiau numatė priemones, kuriomis siekiama spręsti socialinės ir ekonominės įtraukties klausimą ir kovoti su skurdu nustatant uždavinius užimtumo, švietimo, sveikatos priežiūros ir būsto sektoriuose.

Priemonės, skirtos skaitmeninei atskirčiai mažinti ir nepalankioje padėtyje esančių romų bendruomenių skaitmeninei įtraukčiai skatinti, yra konkrečiai numatytos tik kai kuriuose NRSP, o kituose NRSP jos įtrauktos į pagrindines socialinės įtraukties politikos sritis.

¹⁴ [Įstatymas Nr. 2/2021 dėl priešiško romams prevencijos ir kovos su juo priemonių.](#)

¹⁵ Remiantis oficialiu 2001 m. gyventojų surašymu, Ukrainos romų bendruomenę sudarė 47 917 žmonių. Remiantis kitais, pvz., Europos Tarybos (ET), skaičiavimais, jų skaičius yra gerokai didesnis.

¹⁶ [Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą. Platus poveikis pagrindinėms teisėms ES \(europa.eu\).](#)

Kai kuriuose NRSP užsimenama apie Europos vaiko garantijų sistemos¹⁷ ir „Europos socialinio fondo +“ (ESF+)¹⁸ finansavimo galimybes siekiant kovoti su vaikų skurdu, tačiau juose trūksta išsamios informacijos apie biudžeto asignavimus.

Igyvendindama perspektyvią praktiką, Graikija numatė subsidijas energijos nepritekliui mažinti ir nukentėjusiems namų ūkiams suteikia „energijos kortelę“, tačiau vis dar reikia parengti išsamų integruotų paslaugų, skirtų kovoti su šiuo reiškiniu, rinkinį. Vengrija yra dar vienas perspektyvios praktikos pavyzdys, nes ji numatė priemones, kurias įgyvendinant teikiamos konsultacijos ir rengiami mokymai, kaip namų ūkiuose išvengti skolų susidarymo.

2.3 Skatinti dalyvavimą suteikiant daugiau galių, stiprinant bendradarbiavimą ir pasitikėjimą

Tarybos rekomendacijoje valstybės narės raginamos, kai tinkama, paspartinti prasmingą romų, įskaitant moteris, jaunimą ir vyresnio amžiaus žmones bei neįgaliuosius, dalyvavimą ir konsultavimąsi su jais, kad būtų veiksmingai remiama romų lygybė ir nediskriminavimas.

Siekiant palengvinti konsultavimąsi su romų pilietine visuomene peržiūrint ir plėtojant viešąją politiką, romų dalyvavimas numatytas daugumoje NRSP užtikrinant jų įtraukimą į konkrečiai romų klausimus sprendžiančias konsultacines ir patariamąsias įstaigas arba etninių ir tautinių mažumų klausimus sprendžiančias įstaigas.

Kai kuriomis pagal šį uždavinį numatytomis NRSP priemonėmis remiamas romų pilietinės visuomenės organizacijų (PVO) gebėjimų stiprinimas ir įgalėjimas, įskaitant romų moterims ir jaunimui atstovaujančias organizacijas. Šiomis priemonėmis siūloma steigti ir stiprinti daugiatakslius romų bendruomenės centrus, teikiančius įvairias paslaugas, pvz., sveikatos priežiūros, tėvų įgūdžių ugdymo, paramos dalyvavimui švietimo, raštingumo ir popamokinėje veikloje, taip pat orientavimo ir paramos ieškant darbo.

Keliuose NRSP numatytos priemonės, kuriomis siekiama skatinti romų sektinus pavyzdžius, arba veiksmus, susijusius su romų įdarbinimu valdžios institucijose. Keliuose NRSP užsiminta apie poreikį geriau atstovauti romams ir stiprinti romų organizacijų gebėjimus, tačiau tik kelios valstybės narės pasiūlė konkrečias priemones šiam tikslui pasiekti.

Perspektyviosios praktikos pavyzdys – Ispanija. Ji priėmė priemones, kuriomis siekiama stiprinti PVO, taip pat romų moterų ir jaunimo gebėjimus, siekiant užtikrinti jų prasmingą dalyvavimą ir pilietinį aktyvumą. Dar vienas perspektyvus pavyzdys yra Italijoje; jis susijęs su Nacionalinės romų ir sintų platformos ir Bendrijos forumo darbu. Kitų struktūrinio ir nuolatinio atitinkamų suinteresuotųjų subjektų dialogo formų pavyzdžių (pvz., nacionalinės romų platformos ar kiti konsultaciniai procesai) pateikia Estija, Latvija ir Austrija.

3. SEKTORIŲ UŽDAVINIAI KETURIOSE PAGRINDINĖSE SRITYSE

3.1 Didinti veiksmingas lygias galimybes gauti kokybišką įtraukų bendrąjį išsilavinimą

Tarybos rekomendacijoje valstybės narės raginamos užtikrinti veiksmingą vienodą prieigą ir dalyvavimą visų formų švietimo veikloje – nuo ikimokyklinio ugdymo iki tretinio mokslo,

¹⁷ [Europos vaiko garantijų sistema.](#)

¹⁸ „[Europos socialinis fondas +](#)“ – ESF+ partnerystė.

įskaitant antrą galimybę mokytis, suaugusiųjų švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą. Tarybos rekomendacijoje valstybės narės taip pat raginamos užkirsti kelią segregacijai švietimo srityje ir ją panaikinti.

Pagal šį uždavinį valstybių narių numatytos priemonės apima įvairią veiklą, susijusią su galimybe gauti ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą, galimybės gauti išsilavinimą palengvinimu, mokymo kalbos raštingumu, parama romų vaikams įgyti skaitmeninius įgūdžius, priemonėmis, kuriomis siekiama didinti mokyklos baigimą ir užkirsti kelią mokyklos nebaigimui, ir, tam tikru mastu priemonės, kuriomis padedama didinti išsilavinimo lygį ir sėkmingai pereiti nuo privalomo romų tautybės mokinių ugdymo prie tolesnio neprivalomo ugdymo.

Visos valstybės narės, kuriose gyvena daugiau romų, laikydamosi platesnio užmojo įsipareigojimų, pasiūlytų ES romų strateginiame plane, numatė priemones, kuriomis siekia užkirsti kelią segregacijai ir įtraukti romų moksleivius iš segreguotų mokyklų į įprastą švietimo aplinką. Vis dėlto kai kuriais atvejais (pvz., HU, RO ir SK) pasiūlytos priemonės ne visada sistemingai kuriamos pagal aiškiai apibrėžtą atskaitos scenarijų ir pateikiamos kartu su rodikliais bei tikslais, ir atrodo, kad jos nepakankamos atsižvelgiant į sunkumų mastą. Kitomis priemonėmis skatinama įtrauktis į mokyklas ir kovojama su romų vaikų diskriminacija. Keliuose NRSP užsimenama apie mokymo medžiagos romų kalba rengimą ir naudojimą.

Daugumoje NRSP nenustatytos pakankamos priemonės, kuriomis būtų didinamas romų studentų socialinis judumas ir padedama jiems sėkmingai pereiti nuo vidurinio ugdymo prie tretinio mokslo. NRSP paprastai nepakankamai atsižvelgiama į tai, kaip pašalinti vaikų darželių lankymo kliūtis romų vaikams, įskaitant atokiose, kaimo ar segreguotose vietovėse gyvenančius vaikus. Juose taip pat nepasiūlomos tinkamos priemonės romų mokytojų, padėjėjų ir tarpininkų įdarbinimui remti. Priemonės, kuriomis remiamas suaugusiųjų romų švietimas, paminėtos keliuose NRSP (pvz., AT, BG, DE, EL, ES, HR, HU, FI, IT, LT, PL ir SI).

Daugumoje NRSP nėra aiškiai aprašyti šiai sričiai skirti biudžetai, todėl sudėtinga įvertinti finansavimo tinkamumą arba nuspėti pasiūlytų priemonių potencialų poveikį.

Mokyklos nebaigimo prevencijos priemonės nepakankamai papildomos tinkamomis priemonėmis, kuriomis būtų siekiama į formalųjį švietimą vėl integruoti mokyklos nebaigusius romų moksleivius. Keletas valstybių narių (pvz., CZ, HR, IT, LV ir SK) taiko priemones, kurių paskirtis – spręsti klaidingo priskyrimo problemą ir užkirsti kelią tam, kad romų mokiniai, turintys specialiųjų ugdymo poreikių, nebūtų paskirti į netinkamą švietimo įstaigą. Siekiant spręsti skaitmeninių įgūdžių švietimo srityje problemą ir didinti prieigą prie interneto, reikia imtis daugiau priemonių. Taip pat reikalingos priemonės, kuriomis būtų gerinamas nuotoliniam mokymuisi skirtų asmeninių kompiuterių, nešiojamųjų kompiuterių, planšetinių kompiuterių ir mokomosios medžiagos tiekimas ir užtikrinama, kad jie pasiektų skurdžias bendruomenes, visų pirma romų vaikus. NRSP nepakankamai mažinama tolesnės romų skaitmeninės atskirties nuo švietimo rizika, kaip buvo galima matyti per COVID-19 pandemiją.

Šioje srityje perspektyvią praktiką taiko Nyderlandai, kurie kasmet mokykloms skiria 1 mln. EUR subsidijų, kad paremtų mokyklas, kuriose mokosi romų vaikai. Suomijos nacionalinė patariamoji taryba romų reikalų klausimais peržiūri su romais susijusios mokomosios

medžiagos turinį ir teikia rekomendacijas bei pasiūlymus dėl šio turinio. Lenkijos vyriausybė yra numačiusi paskatas savivaldybėms toliau didinti tarpininkų skaičių romų mokyklose.

3.2 Didinti veiksmingas lygias galimybes gauti kokybišką ir tvarų darbą

Tarybos rekomendacijoje valstybės narės raginamos skatinti veiksmingas vienodas galimybes romams, visų pirma jaunimui, gauti kokybišką ir tvarų darbą, taip pat kovos su diskriminacija, jos prevencijos ir panaikinimo bei užimtumo skatinimo priemonės.

Dauguma valstybių narių pripažįsta romų ir kitų gyventojų užimtumo skirtumus. Jos siūlo priemones, kuriomis skatinama įtrauktis įgyvendinant programas, skirtas nesimokantiems, nedirbantiems ir mokymuose nedalyvaujantiems romams, siekiant gerinti jų įgūdžius ir skaitmeninį raštingumą, taip pat rengti stažuotes, gamybinę praktiką ir profesinį mokymą. Kai kuriose valstybėse narėse taikomomis priemonėmis siekiama didinti praktinę patirtį, siekiant palengvinti perėjimą iš švietimo sistemos į darbo rinką.

Darbo rinkos aktyvumo skatinimo priemonės, ypatingą dėmesį skiriant jaunimui, yra valstybių narių bendrosios politikos, skirtos nepalankioje padėtyje esančioms ar marginalizuotoms grupėms, sudedamoji dalis. Kelios valstybės narės yra numačiusios priemones, kuriomis remiami savarankiškai dirbantys ir verslūs romai.

Daugumoje NRSP sprendžiama lyčių nelygybės užimtumo srityje problema, numatant priemones, kuriomis siekiama skatinti romų tautybės moterų aktyvumą darbo rinkoje, arba atliekant tyrimus, susijusius su mažesnio romų moterų dalyvavimo darbo rinkoje priežastimis. Tik kelios valstybės narės taiko potencialių darbdavių mokymo nediskriminavimo ir įvairovės klausimais priemones, o dar mažiau valstybių narių rengia mokymus priešiško romams tema.

Dauguma valstybių narių, kuriose gyvena daugiau romų, pasiūlė išsamias bendrąsias ir tikslines priemones regionų ir vietos lygmenimis, kuriomis būtų skatinama romų įtrauktis ir kovojama su diskriminacija bei priešišku romams, nes tai yra kliūtys įsidarbinti. Nacionaliniai fondai, ESF+, ERPF¹⁹ arba Teisingos pertvarkos fondas²⁰ keliuose NRSP minimi kaip siūlomų priemonių įgyvendinimo finansavimo šaltiniai, tačiau NRSP pateikiama nuoroda į pagrindines iniciatyvas ir trūksta išsamios informacijos apie romams skirtus biudžeto asignavimus.

Vienas perspektyvios praktikos pavyzdžių yra Bulgarija ir jos pagrindinė aktyvi darbo rinkos politika, skirta jauniems bedarbiams iki 29 metų, tarp jų – romams. Lietuva yra dar vienas pavyzdys, nes ji priėmė priemones verslumui skatinti ir remti, be kita ko, skirtas nepalankioje padėtyje esančioms grupėms, pavyzdžiui, romams. Belgija įgyvendina ESF lėšomis finansuojamus „Roma@work“ (liet. romai darbe) projektus, kuriais darbo ieškantiems romams padedama teikiant mokymus ir konsultacijas.

3.3 Gerinti romų sveikatą ir suteikti daugiau veiksmingų vienetų galimybių naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis

Tarybos rekomendacijoje valstybės narės raginamos užtikrinti veiksmingas vienodas galimybes be kliūčių naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis,

¹⁹ [Europos regioninės plėtros fondas.](#)

²⁰ [Teisingos pertvarkos fondas.](#)

visų pirma asmenims, kuriems kyla didžiausia rizika arba kurie gyvena marginalizuotose ar atokiose kaimo ar segreguotose vietovėse.

Dauguma valstybių narių pripažįsta konkrečius sunkumus, kylančius užtikrinant vienodas romų galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. Pagal kai kuriuos NRSP planuojama atlikti romų bendruomenės sveikatos padėties tyrimus, siekiant didinti valdžios institucijų žinias ir gebėjimus kurti tikslingesnes priemones.

Dauguma valstybių narių daugiausia dėmesio skiria sveikatos priežiūros specialistų, vietos darbuotojų ir romų sveikatos priežiūros tarpininkų mokymui ir informuotumo didinimo kampanijoms, kuriomis skatinamas sveikas vaikų gyvenimo būdas ir sveikatos priežiūra. Kitos priemonės apima tiesioginį romų, gyvenančių gyvenvietėse, kuriose teikiamos mobiliosios sveikatos priežiūros paslaugos, informavimą.

Kai kurios valstybės narės nustatė romų tautybės moterims skirtas priemones, orientuotas į reprodukcinę sveikatą. Neįgaliųjų, vyresnio amžiaus žmonių, LGBTIQ romų, taip pat prekybos žmonėmis aukų ar potencialių aukų poreikiai aptarti tik keliuose NRSP. Kelios valstybės narės yra numačiusios priemones, kuriomis siekia pailginti tikėtiną romų gyvenimo trukmę. Beveik pusėje NRSP siūlomos kovos su COVID-19 pandemijos poveikiu priemonės, be kita ko, rengiant skiepavimo skatinimo kampanijas (pvz., BG, CZ, CY, EE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, LV, RO ir SK).

Dauguma valstybių narių, kuriose gyvena daugiau romų, nustatė bendras pagrindines ir tikslines priemones ir užsiminė apie planus šioms priemonėms įgyvendinti vietos ir regionų lygmenimis, nors kai kuriais atvejais šie planai nėra aiškiai suformuluoti. Šių valstybių narių manymu, diskriminacija ir priešiškus romams yra viena iš priežasčių, trukdančių romams naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis.

Keliuose NRSP nurodyta, kad šiam uždaviniui įgyvendinti numatyta naudoti ESF+ ir ERPF finansavimą, kuris iš esmės skiriamas pagrindinėms priemonėms, kuriomis siekiama pagerinti marginalizuotų asmenų galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis.

Perspektyvios praktikos pavyzdžių galima rasti Portugalijoje, kuri įgyvendina tikslines romų sveikatos priežiūros tarpininkų mokymo priemones, ir Kipre, kuris visiems žmonėms suteikia lengvai prieinamą nemokamą galimybę kreiptis į pediatrus.

3.4 Didesnė veiksminga vienoda galimybė tinkamai be segregacijos gauti būstą ir naudotis esminėmis paslaugomis

Tarybos rekomendacijoje valstybės narės raginamos užtikrinti vienodą požiūrį į romus jiems suteikiant galimybę tinkamai be segregacijos gauti būstą ir naudotis esminėmis paslaugomis. Tai apima vandenį, sanitarines sąlygas, energiją, transportą, finansines paslaugas ir skaitmeninius ryšius, kaip nustatyta pagal Europos socialinių teisių ramsčio 20-ąjį principą²¹.

Kelios valstybės narės taiko priemones, kuriomis gerinamos galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis, visų pirma galimybė naudotis tekančiu vandeniu, ir, tam tikru mastu, – priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią teritorinei segregacijai ir ją panaikinti. Keliuose NRSP numatytos pagrindinės ir tikslinės priemonės, kuriomis siekiama sudaryti

²¹ [Europos socialinių teisių ramstis](#).

palankesnes sąlygas naudotis socialiniu būstu, o keliuose NRSP siūlomos priemonės oficialioms miesto ir gyvenamųjų namų atnaujinimo procedūroms vykdyti, būsto nuosavybei skatinti ir investuoti į infrastruktūrą, pvz., elektros energiją, dujas, tekantį vandenį, kanalizaciją ir atliekų tvarkymą, kelius ir prieigą prie transporto.

Svarbus kovos su diskriminacija ir priešišku romams, kurie trukdo gauti būstą, aspektas pripažįstamas tik keliose valstybėse narėse ir dar menkliau atsispindi konkrečiose priemonėse. Daugumoje NRSP nepakankamai sprendžiami tokie klausimai kaip priverstinis iškeldinimas, galimybės romams tapti turto savininkais arba užsitikrinti tvarią nuomą nebuvimas arba namų ūkių perpildymo mažinimas.

Dauguma valstybių narių (CZ, EL, ES, HU ir SK), kuriose gyvena daugiau romų, segregacijos panaikinimo iniciatyvas yra numačiusios vietos lygmeniu, o Bulgarijoje ir Rumunijoje nėra konkrečių segregacijos panaikinimo priemonių. Tokiomis iniciatyvomis siekiama užtikrinti, kad viešosiomis lėšomis finansuojami pokyčiai nebūtų segreguoti, stebėti romų buvimą gyvenamuosiuose rajonuose arba įtraukti platesnę bendruomenę į segregacijos panaikinimo procesus, parengiant juos priimti iš segregacijos vietovių atsikrausčiusius romus.

Šioje srityje daugumoje NRSP planuojama naudoti ES finansavimo programas, tačiau juose tik išimtiniais atvejais pateikiama išsami informacija apie lėšų paskirstymą.

Perspektyvios praktikos pavyzdžių galima rasti Vokietijoje, kurioje matyti, kaip vietos valdžios institucijos į savo galimybių gauti būstą strategiją gali įtraukti su romais susijusį požiūrį, arba Prancūzijoje, kuri, atsižvelgdama į rodiklius ir tvarkaraštį, planuoja iki 2030 m.²² visiškai pašalinti lūšnynus. Kiti pavyzdžiai – Slovėnija, kuri sudaro gyvenviečių žemėlapius ir įteisina gyvenvietes, kad pagerintų jų infrastruktūrą, ir Švedija, kuri parengė rekomendacinę medžiagą, skirtą nuomotojų informuotumui apie romų padėtį būsto rinkoje didinti ir kovoti su diskriminacija. Kitą perspektyvios praktikos pavyzdį galima rasti Čekijoje įgyvendinamame projekte „Pirmasis būstas“²³, kuriuo siekiama spręsti romų kilmės žmonių, kurie yra socialiai atskirti arba kuriems gresia socialinės atskirties rizika, benamystės ir prastų būsto sąlygų problemą.

4. STEBĖSENA IR ATASKAITŲ TEIKIMAS

ES romų strateginiame plane visoms valstybėms narėms pasiūlyta gerinti tikslų nustatymą, duomenų rinkimą, stebėseną ir ataskaitų teikimą ir užtikrinti, kad duomenys būtų nuolat renkami, kad jais būtų galima remtis teikiant ataskaitas ir vykdant stebėseną. Visų valstybių narių buvo paprašyta savo NRSP bent jau įsipareigoti nustatyti išsamiu poreikių vertinimu pagrįstas nacionalines pradines reikšmes ir tikslus, susijusius su ES uždaviniais ir tikslais. ES romų strateginiame plane taip pat pasiūlyta, kad valstybės narės savo NRSP papildomai įsipareigotų nustatyti nacionalinius kiekybinius ir kokybinius tikslus įgyvendinant visus septynis ES uždavinius ir siekiant susijusių tikslų, priklausomai nuo prieinamų duomenų ir nacionalinių aplinkybių bei sunkumų.

Tai taip pat atsispindi Tarybos rekomendacijoje, kurioje, atsižvelgiant į ES uždavinius ir pagrindinius tikslus, valstybės narės raginamos į savo nacionalinius romų strateginius planus

²² [Prancūzijos planas iki 2030 m. visiškai pašalinti lūšnynus.](#)

²³ <https://romodrom.cz/en/our-activities/housing/housing-first/>.

įtraukti kiekybinius ir (arba) kokybinius tikslus, pritaikytus prie nacionalinių aplinkybių ir prieinamų duomenų apie lygybę.

FRA atlikta 2020–2021 m.²⁴ romų apklausa paskelbta 2022 m. spalio mėn. Joje nustatyti baziniai duomenys apie romų padėtį aštuoniose ES valstybėse narėse²⁵ ir dviejose šalyse kandidatėse²⁶. Remiantis šiais duomenimis, bus stebima ES ir valstybių narių pažanga.

Siekdama užtikrinti veiksmingesnį duomenų rinkimą, ataskaitų teikimą ir pažangos siekiant ES ir nacionalinių tikslų stebėseną, Komisija pasiūlė naudoti rodiklių rinkinį, kurį parengė FRA dalyvaujant NRIC, nacionalinėms statistikos tarnyboms ir Komisijai.

Dauguma valstybių narių nustatė stebėsenos ir ataskaitų teikimo mechanizmą, kurį koordinuoja NRIC, atsižvelgdamas į nacionalinių romų platformų, romų pilietinės visuomenės organizacijų, ministerijų, lygybės įstaigų ir nacionalinių statistikos tarnybų pateiktus duomenis. Šiems stebėsenos ir ataskaitų teikimo mechanizmams taip pat bus naudingas romų pilietinės stebėsenos iniciatyvos indėlis.

Atskirų šalių stebėsenos sistemų vertinimai, atliekami kartu su FRA, pasirodė esą sudėtingi, nes reikia gerinti valstybių narių statistinio požiūrio į pradines reikšmes, rodiklius ir tikslus palyginamumą.

Nacionaliniai kiekybiniai romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo tikslai, kuriais remiantis siekiama ES romų strateginio plano pagrindinių tikslų, susijusių su ES romų strateginio plano septyniais uždaviniais, nustatyti kai kurių valstybių narių, kuriose gyvena daugiau romų, NRSP (BG, CZ, EL, ES, taip pat HR). Slovakija veiksmų ėmėsi dėl ES romų strateginio plano tikslų, susijusių su šešiais uždaviniais, išskyrus horizontalųjį uždavinį „Skurdo ir socialinės atskirties mažinimas“. Vengrija, reaguodama į ES romų strateginio plano tikslus skurdo, švietimo ir užimtumo srityse, nustatė aiškius nacionalinius kiekybinius tikslus. Rumunija neįtraukė nacionalinių tikslų, susijusių su ES romų strateginio plano pagrindiniais tikslais.

Estija, Slovėnija, Latvija ir Lietuva nustatė nacionalinius tikslus, atitinkančius plano pagrindinius tikslus, susijusius su vienu ar daugiau uždavinių.

Kelios valstybės narės, taikydamos bendrą, bet diferencijuotą požiūrį, ėmėsi veiksmų dėl vieno ar daugiau iš septynių ES romų strateginio plano uždavinių, tačiau jos tik iš dalies reagavo į ES pagrindinius tikslus. Šios valstybės narės nustatė kokybinius ar kiekybinius tikslus ir susijusias priemones, kurios vis tiek gali padėti pagerinti romų padėtį atitinkamose srityse.

Valstybių narių, kurios nenustatė jokių tikslų, pasiūlytos priemonės taip pat padeda gerinti romų padėtį, tačiau neįmanoma nustatyti, koku mastu jos padeda siekti ES pagrindinių tikslų.

Valstybės narės, kurios, siekdamos ES romų strateginio plano tikslų, nustatė kiekybinius ir kokybinius tikslus dėl septynių uždavinių, įnešė vertingą indėlį siekiant ES tikslų iki 2030 m. Tačiau valstybės narės, susiduriančios su konkrečiais sunkumais ir turinčios nemažą romų

²⁴ [2020–2021 m. ES FRA tyrimas: Romai 10 Europos šalių. Pagrindiniai rezultatai.](#)

²⁵ Čekija, Graikija, Ispanija, Italija, Kroatija, Portugalija, Rumunija ir Vengrija.

²⁶ Serbija ir Šiaurės Makedonija.

bendruomenę (visų pirma Rumunija, kurioje gyvena daugiausia romų ES), turi labiau stengtis nustatyti tokius tikslus, kad padidintų galimybes kartu pasiekti ES tikslus iki 2030 m.

Kalbant apie duomenų rinkimą, pažymėtina, kad kelios valstybės narės rėmėsi prieinamais Eurostato ir FRA tyrimų, taip pat nacionalinių statistikos tarnybų duomenimis. Tuo pat metu kai kurios valstybės narės savo pradinių reikšmių ir tikslų trūkumą pagrindė teisiniu duomenų apie etninę kilmę rinkimo apribojimu.

Remdamosi Tarybos rekomendacija, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų viešai skelbiamos visos nacionalinės romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo ataskaitos. Tačiau daugumoje NRSP trūksta informacijos apie šį aspektą.

5. NACIONALINIŲ ROMŲ STRATEGINIŲ PLANŲ ĮGYVENDINIMO FINANSAVIMAS

ES romų strateginiame plane ir Tarybos rekomendacijoje atkreiptas dėmesys į ES ir nacionalinio finansavimo romų lygybę, įtraukčiai ir dalyvavimui svarbą, o valstybių narių prašoma savo nacionaliniuose planuose paaiškinti, kaip bus naudojamos ES ir nacionalinės lėšos ir finansinės priemonės. Dauguma valstybių narių, nurodydamos finansavimo šaltinius, užsiminė apie nacionalinio ir ES finansavimo derinį (ES finansavimas iš esmės skiriamas pagal sanglaudos politiką), taip pat kitų tarptautinių donorų finansavimą. Šis finansavimo derinys naudojamas NRSP nustatytoms priemonėms ir priemonėms, pagal kurias romai įtraukiami į pagrindines švietimo, užimtumo, sveikatos ir būsto programas, įgyvendinti.

ES romų strateginiame plane ir Tarybos rekomendacijoje valstybės narės, kurios visų pirma susiduria su didesniais sunkumais ir kuriose gyvena daug romų, skatinamos visapusiškai pasinaudoti pagal 2021–2027 m. daugiametę finansinę programą (DFP) ir priemonę „NextGeneration EU“ numatytu finansavimu romams. Siekiant šio tikslo, 2021–2027 m. laikotarpio reglamentai buvo sugriežtinti ir supaprastinti, pvz., nustatant ESF+ konkretų uždavinį didinti marginalizuotų bendruomenių, pvz., romų, socialinę ir ekonominę integraciją, ir numatant papildomas ERPF investicijas šioje srityje, ir Bendrųjų nuostatų reglamente²⁷ nustatant atitinkamą teminę reikiamą sąlygą, susijusią su sanglaudos politikos fondais.

Pagal šią reikiamą sąlygą reikalaujama, kad valstybės narės, skiriančios lėšų šiam tikslingam uždaviniui, turėtų nustatyti nacionalinę romų įtraukties strateginę politikos programą. Tai apima griežtus reikalavimus, susijusius su stebėsena, kovos su segregacija priemonėmis, romų įtraukties integravimu regionų ir vietos lygmenimis, ir glaudų bendradarbiavimą su romų pilietine visuomene ir kitais atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais. Reikiama sąlyga bus nuolat stebima per visą programavimo laikotarpį. Jei valstybė narė jos nebevykdys, išlaidų kompensavimas atitinkamam konkrečiam uždaviniui bus sustabdytas. Be to, pagal ESF+ visos valstybės narės privalo laikytis 25 proc. teminio koncentracijos reikalavimo, kuris yra orientuotas į socialinę įtrauktį, kurios pagrindinė tikslinė grupė yra romai.

Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad prieinamas finansavimas veiksmingai pasiektų romus.

Derybose dėl 2021–2027 m. partnerystės susitarimų ir ERPF bei ESF+ programų Komisija pažymėjo, kad būsimose programose turėtų būti tinkamai aptarti ir sprendžiami su romais

²⁷ Reglamentas (ES) 2021/1060, kuriuo nustatomos bendros Europos regioninės plėtros fondo, „Europos socialinio fondo +“, Sanglaudos fondo, Teisingos pertvarkos fondo ir Europos jūrų reikalų, žvejybos ir akvakultūros fondo nuostatos ir šių fondų bei Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo, Vidaus saugumo fondo ir Sienų valdymo ir vizų politikos finansinės paramos priemonės taisyklės.

susiję konkretūs šalies sunkumai ir kad turėtų būti įgyvendinamos priemonės, kuriomis skatinama romų įtrauktis ir galimybės naudotis pagrindine nesegreguota infrastruktūra ir paslaugomis.

Šešiolika valstybių narių ketina skirti ESF+ lėšų marginalizuotoms bendruomenėms, pvz., romams (BG, CZ, EE, EL, ES, FI, FR, HU, HR, IT, LU, PL, PT, RO, SK ir SI), t. y. daugiau nei 1,8 mlrd. EUR²⁸.

Laikantis Reglamento, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (EGADP)²⁹, tikimasi, kad nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose numatytos investicijos veiksmingai padės įveikti visus arba daugumą sunkumų, nustatytų valstybėms narėms skirtose konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose (KŠSR), priimtose per Europos semestrą nuo 2019 m. ir vėliau³⁰. Pagal semestro programą BG, CZ³¹, HU, RO ir SK 2012–2019 m. nuolat buvo pateikiamos KŠSR, susijusios su romų bendruomenės įtrauktimi. 2019 m. Taryba pateikė BG, HU, RO ir SK skirtas KŠSR, visų pirma susijusias su poreikiu įtraukiai ir kokybiškai ugdyti romų mokinius.

2022 m. BG, CZ, HU, RO ir SK šalių ataskaitose buvo pateikta nuoroda būtent į romų įtraukties klausimų svarbą. 2022 m. visos valstybės narės, turinčios patvirtintą ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, gavo rekomendaciją dėl ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano ir sanglaudos politikos programų įgyvendinimo. Vengrijai, kurios ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą Taryba patvirtino 2022 m. gruodžio 15 d.³², 2022 m. buvo pateikta konkrečiai šaliai skirta rekomendacija dėl romų įtraukties. EGADP reglamente taip pat reikalaujama, kad valstybės narės paaiškintų, kaip tikimasi, kad jų atitinkamuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose numatytomis priemonėmis bus prisidedama prie lygių galimybių visiems užtikrinimo ir tų uždavinių integravimo, laikantis Europos socialinių teisių ramsčio. Į kelis nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus romai aiškiai įtraukti kaip tam tikrų priemonių naudos gavėjai, pvz., teikiant paramą vaikų priežiūros paslaugoms ir užtikrinant nepalankioje socialinėje padėtyje esančių studentų, įskaitant romus, galimybes gauti kokybišką bendrąjį išsilavinimą, taip pat specialias investicijas, pvz., teikiant medicinos paslaugas romų bendruomenėms.

Kitos investicijos ir reformos yra susijusios su jaunimo centrų, skirtų pažeidžiamų grupių jaunimo, pvz., romų, asmeniniam tobulėjimui, steigimu ir socialinio būsto, kuriame efektyviai vartojama energija, teikimu pažeidžiamoms grupėms. Apskritai planuose numatyta nemažai reformų ir investicijų, skirtų socialiniams tikslams remti. Valstybės narės iš viso apytiksliai

²⁸ Ši suma yra tik orientacinio pobūdžio. Ji atitinka informaciją, kurią valstybės narės oficialiai pateikė 2022 m. lapkričio 21 d. Galutiniai duomenys bus pateikti tik patvirtinus visas programas.

²⁹ [2021 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas \(ES\) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė.](#)

³⁰ Nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose reikalaujama atsižvelgti į nuo 2019 m. pateiktas KŠSR, kurios daugumai valstybių narių reiškė 2019 ir 2020 m. KŠSR, nes dauguma planų buvo priimti 2021 m. Per 2022 m. semestro ciklą buvo laikomasi riboto požiūrio ir KŠSR buvo aptarti tik likę ir nauji prioritetai, į kuriuos nebuvo atsižvelgta priimtuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose. Todėl 2022 m. KŠSR dėl romų gavo tik HU (kurios ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas buvo patvirtintas 2022 m. gruodžio 15 d.). 2019 m. Taryba pateikė BG, HU, RO ir SK skirtas KŠSR, visų pirma susijusias su įtraukaus ir kokybiško romų mokinių švietimo poreikiu.

³¹ CZ iki 2016 m. gavo konkrečias KŠSR dėl romų bendruomenės įtraukties.

³² [Rašytinės procedūros dėl Vengrijos ekonomikos gaivinimo plano rezultatai – Consilium \(europa.eu\)](#)

28 proc. EGADP lėšų skyrė socialiniams tikslams, suskirstytiems į keturias kategorijas, remti: užimtumas ir įgūdžiai, švietimas ir vaikų priežiūra, sveikatos ir ilgalaikė priežiūra ir socialinė politika³³.

Valstybės narės raginamos optimaliai pasinaudoti šiuo finansavimu, kad parengtų ir įgyvendintų priemones, kuriomis būtų gerinamos marginalizuotų grupių, pvz., romų, galimybės gauti bendrąjį nesegreguotą išsilavinimą, būstą, naudotis sveikatos ir ilgalaikės priežiūros paslaugomis ir įsidarbinti, skatinti jų socialinę įtrauktį ir remti pilietinės visuomenės organizacijas, dirbančias su marginalizuotomis romų bendruomenėmis.

6. PLĖTROS ŠALYS: ES ŠALYS KANDIDATĖS IR POTENCIALIOS ŠALYS KANDIDATĖS³⁴

Demonstruodami savo tvirtą įsipareigojimą siekti romų įtraukties, Vakarų Balkanų šalių vadovai Poznanės procese³⁵, susitarė suderinti savo NRSP ir (arba) veiksmų planus su ES romų integracijos strateginiu planu, todėl Vakarų Balkanai įtraukti į šį vertinimą.

Kovos su priešišku romams uždavinys apima visą Vakarų Balkanų regioną. Nauji NRSP buvo parengti dalyvaujant pilietinei visuomenei. Visų Vakarų Balkanų šalių partnerių NRSP turi nustatytus nacionalinius rodiklius ir stebėsenos priemones. Tačiau turėtų būti stiprinamas nuolatinis duomenų rinkimas, viešas ataskaitų teikimas ir vertinimas, siekiant užtikrinti patikimą pažangos vertinimą, remiantis Vakarų Balkanų tyrimų rezultatais, kurie buvo naudojami kaip atskaitos scenarijus regiono lygmeniu.

Nors romų skurdas ir socialinė atskirtis regione plačiai paplitę, priemonės, kuriomis siekiama spręsti šią problemą, nepakankamai apima daugialypę ir struktūrinę diskriminaciją (moterų, vyresnio amžiaus žmonių, vaikų, LGBTIQ asmenų ir romų be pilietybės). Nepakankamai atsižvelgiama į poreikį stiprinti nacionalinių romų informacijos centrų įgaliojimus ir administracinius gebėjimus ir užtikrinti jų tiesioginį dalyvavimą programuojant ir stebint ES lėšas, kaip pažymima plane.

Dėl finansavimo pažymėtina, kad NRSP ir veiksmų planuose vis daugiau dėmesio skiriama finansavimo poreikių nustatymui ir nurodomi nacionaliniuose biudžetuose numatyti asignavimai. Vis dėlto esama didelės priklausomybės nuo donorų finansavimo. Didelė Komisijos finansinė parama iš Pasirengimo narystei paramos priemonės (PNPP) lėšų jau padeda vyriausybėms ir vietos valdžios institucijoms gerinti savo gebėjimus ir remti švietimą, verslumą, gyvenviečių įteisinimą ir romų PVO tinklus. Ši finansinė parama bus toliau

³³ [Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo rezultatų suvestinė \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/egadp_en).

³⁴ Turkija į šį vertinimą neįtraukta, nes neturi nacionalinės romų strategijos. 2022 m. birželio mėn., atsižvelgdama į Europos Komisijos nuomones, Europos Vadovų Taryba Ukrainai, Moldovai ir Sakartvelui suteikė europinę perspektyvą, o Ukrainai ir Moldovai taip pat buvo suteiktas šalių kandidačių statusas. Kadangi šie sprendimai priimti visai neseniai, nė viena iš šių trijų valstybių nėra įtraukta į vertinimą, net jei Ukraina ir Moldovos Respublika turi nacionalines romų strategijas.

³⁵ 2020 m. lapkričio 6 d. Sofijos aukščiausiojo lygio susitikimo rezultatai, Poznanės Vakarų Balkanų partnerių deklaracija dėl romų integracijos ES plėtros procese.

teikiama tiek nacionaliniu, tiek regioniniu lygmenimis ir apims naujas prioritetines sritis, pvz., skaitmeninę sritį.

Dėl ES romų strateginio plano sektoriaus uždavinių pažymėtina, kad galimybių gauti kokybišką išsilavinimą, įsidarbinti ir naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis didinimas visuose NRSP įvardijamas kaip strateginis tikslas, tačiau jis svarstomas nevienodai išsamiai. Romų tautybės moterų ir jaunimo užimtumui ir skaitmeninių įgūdžių įgijimui skiriama nepakankamai dėmesio. Vaikų, pažeidžiamų asmenų ir smurto dėl lyties aukų sveikatos apsaugos priemonės aptariamos tik iš dalies, o tarpininkavimo sveikatos srityje gerinimo klausimas nepakankamai sprendžiamas. Dėl būsto pažymėtina, kad Vakarų Balkanų šalys jau parengė neteisėtų (neoficialių) gyvenviečių žemėlapi. NRSP minimos galimybės gauti socialinį būstą, tačiau juose tik iš dalies aptariami tokie klausimai kaip gyvenviečių įteisinimas ir infrastruktūros gerinimas, priverstinio iškeldinimo praktikos panaikinimas ir romų benamystei spręsti skirtos priemonės. Bendra pažanga daroma teisinga linkme, tačiau per visą dešimtmetį reikės dėti daugiau pastangų.

Ukrainoje ir Moldovos Respublikoje³⁶, kurios yra dvi naujos ES šalys kandidatės, taip pat Gruzijoje, kuri yra potenciali šalis kandidatė, reikės tinkamai spręsti romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo bei laipsniško suderinimo su ES romų strateginiu planu klausimus. Europos Komisijos nuomonėse nustatyti prioritetai³⁷ jau apima poreikį šioms trims šalims stiprinti savo nacionalinių mažumų ir pažeidžiamų grupių teises ir teisinę sistemą.

Komisija atidžiai stebės pažangą ir toliau finansiškai rems romų įtrauktį Vakarų Balkanuose, Ukrainoje, Moldovoje, Sakartvele ir Turkijoje, kaip numatyta plėtros derybų 23 skyriuje „Teismai ir pagrindinės teisės“.

7. REKOMENDACIJOS VALSTYBĖMS NARĖMS

Komisija ragina valstybes nares atsižvelgti į šiame komunikate nurodytas tobulintinas sritis ir pirmojoje Komisijos tarnybų darbinio dokumento dalyje pateiktą konkrečių šalių analizę, be kita ko, skiriant atitinkamus biudžetus (taip pat nurodant finansinius šaltinius, pvz., nacionalinius biudžetus, ERPF, ESF+ programas, ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą). Valstybės narės, atsižvelgdamos į savo nacionalines aplinkybes, turėtų veiksmingai naudotis mechanizmais, kad atnaujintų savo NRSP ir (arba) veiksmų ir įgyvendinimo planus, kad jie būtų platesnio užmojo.

Valstybės narės, kuriose gyvena daug romų, primygtinai raginamos didinti savo užmojų mastą įveikiant sunkumus, su kuriais susiduria romai keturiuose sektorių srityse, kartu užtikrinant tinkamą horizontaliųjų uždavinių įgyvendinimą siekiant kovoti su priešišku romams, diskriminacija, neapykantą kurstančiomis kalbomis ir neapykantos nusikaltimais, kovoti su skurdu ir užtikrinti reikšmingą romų dalyvavimą visuomenės gyvenime. NRSP ir veiksmų planų įgyvendinimas turėtų būti grindžiamas patikimais atskaitos scenarijais, įskaitant FRA 2020–2021 m. romų apklausą tiriamose šalyse, ir pakankamai plataus užmojo tikslais, glaudžiai susijusiais su ES romų strateginio plano lygmens tikslais. Svarbu, kad šios valstybės narės laikytųsi bendro požiūrio, pagal kurį būtų siekiama romų lygybės ir įtraukties tikslų ir jie būtų integruojami.

³⁶ [2022 m. birželio mėn. Komisijos nuomonėje dėl Moldovos buvo pateiktos rekomendacijos dėl romų.](#)

³⁷ [Europos Komisijos nuomonės dėl narystės ES paraišky.](#)

Komisija ragina valstybes nares, turinčias įtrauktis politikos priemonių rinkinį, užtikrinti, kad integruota socialinės įtraukties politika ir programos veiksmingai pasiektų romus, ir parengti tikslingas priemones, kuriomis prireikus būtų skatinama nesegreguota romų prieiga prie infrastruktūros ir paslaugų.

Komisija ragina visas valstybes nares, kurios rengia arba įgyvendina kitas nacionalines strategijas, kuriomis siekiama mažinti nelygybę arba kovoti su diskriminacija, pvz., kovos su rasizmu veiksmų planus arba veiksmų planus pagal Europos vaiko garantijų sistemą, užtikrinti tinkamą romų klausimų integravimą, taip pat visišką papildomumą ir suderinimą su priemonėmis, dėl kurių įsipareigota pagal NRSP.

Visos valstybės narės susitarė dėl 2021 m. Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane siūlomų pagrindinių ES tikslų užimtumo, įgūdžių ir skurdo srityse³⁸. Jos parengė nacionalinius tikslus šiose srityse, kurie turėtų būti naudojami visa apimtimi siekiant užtikrinti, kad niekas nebūtų paliktas nuošalyje.

Nacionaliniai romų informacijos centrai

NRIC vaidmuo ir veiksmingumas yra esminis sėkmingo romų integracijos nacionalinių strateginių planų įgyvendinimo aspektas. Nors dauguma valstybių narių suteikė savo NRIC tinkamus įgaliojimus ir koordinavimo su ministerijomis ir kitomis atsakingomis institucijomis funkcijas, dauguma NRIC nebuvo pakankamai sustiprinti jiems suteikiant papildomų finansinių ir žmogiškųjų išteklių, todėl jų gebėjimas kruopščiai vykdyti savo koordinavimo ir stebėsenos vaidmenį yra ribotas. Prireikus jie taip pat turėtų dalyvauti programuojant, įgyvendinant ir stebint (taip pat stebėsenos komitetuose) ERPF ir ESF+ programas, taip pat ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus ir visus kitus Sąjungos fondus, kuriais gali būti remiama romų lygybė ir įtrauktis. Komisija pakartoja, jog svarbu, kad valstybės narės suteiktų daugiau galių NRIC, kad jie galėtų veiksmingai atlikti savo pagrindinį vaidmenį.

Priešiškumas romams

Kova su priešiškumu romams ir jo prevencija yra pagrindinis ES romų strateginio plano ir Tarybos rekomendacijos uždavinys ir orientacinis principas. Daugumoje NRSP pripažįstama, kad svarbu kovoti su įvairiomis jo išraiškos ir apraiškų formomis, įskaitant prieš romus nukreiptą rasizmą, diskriminaciją, įšankstinį nusistatymą, stereotipus ir stigmatizaciją, taip pat neapykantą kurstančias kalbas ir neapykantos nusikaltimus.

Dauguma valstybių narių aprašydamos nacionalines aplinkybes ir iššūkius nurodo priešiškumą romams. Didžioji dalis valstybių narių, kuriose gyvena daugiau romų, yra nustačiusios kovos su šiuo reiškiniu tikslus ir priemones, nors ir skirtingo masto bei skirtingo užmojo, kurie nėra pakankami atsižvelgiant į problemos mastą. Komisija ragina valstybes nares dėti daugiau pastangų šioje srityje ir skatina tas valstybes nares, kurios nėra parengusios planų šiai problemai spręsti, tai padaryti dabar.

Segregacija švietimo ir būsto srityse

Komisija ragina valstybes nares, visų pirma tas, kuriose gyvena daug romų, dėti daugiau pastangų siekiant užkirsti kelią romų vaikų mokyklinei ir teritorinei segregacijai ir ją

³⁸ [Europos socialinių teisių ramsčio tikslai iki 2030 m.](#)

panaikinti, taip pat spręsti klaidingo priskyrimo problemą, dėl kurios romų vaikai, turintys specialiųjų ugdymo poreikių, nebūtų paskirti į netinkamą švietimo įstaigą. Komisija taip pat ragina valstybes nares aktyviai nustatyti ir pašalinti kliūtis, trukdančias romų vaikams lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas ir gauti kokybišką išsilavinimą visais lygmenimis nesegreguotoje aplinkoje. Komisija primygtinai ragina valstybes nares visapusiškai naudotis ES finansavimu (ESF+, ERPF, „InvestEU“ ir ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planu) ir taip padėti gerinti marginalizuotų romų bendruomenių ir mažas pajamas gaunančiuose namų ūkiuose gyvenančių romų, kuriems gresia skurdas ir socialinė atskirtis, gyvenimo sąlygas ir vystymosi perspektyvas. Valstybės narės turėtų teikti pagrindinį socialinį būstą nesegreguotose vietovėse, kartu taikydamos priemones, kuriomis būtų didinamos galimybės gauti bendrąjį išsilavinimą, įsidarbinti, naudotis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis, parengti arba atnaujinti vietos veiksmus ir įgyvendinti segregacijos panaikinimo planus.

Tikslai ir rodikliai

Tiksliai kiekybiškai įvertinamų nacionalinių tikslų, susietų su rodikliais ir pradinėmis reikšmėmis, nustatymas yra labai svarbus stebint pažangą, padarytą siekiant ES romų strateginio plano tikslų. FRA atlikta 2020–2021 m. romų apklausa yra tiriamų šalių ataskaitos scenarijus. Svarbu, kad šios valstybės narės laikytųsi bendro požiūrio, pagal kurį būtų siekiama romų lygybės ir įtraukties tikslų ir jie būtų integruojami.

Be to, Komisija ragina visas valstybes nares prireikus peržiūrėti ir iš dalies pakeisti savo NRSP, kad būtų nustatyti konkretūs kiekybiniai tikslai, kurie padės ES kolektyviai pasiekti ES romų strateginio plano tikslus iki 2030 m.

Integravimas

Daugumoje NRSP aprašomos priemonės, susijusios su pagrindine socialinės įtraukties politika ir programomis. Tačiau aprašant šias priemones nepakankamai išsamiai aptariama, kokią naudą jos duos romams. Nors būtina dėti pastangas romų įtraukties klausimui spręsti įgyvendinant bendrąją politiką ir programas, valstybės narės turėtų nustatyti apsaugos priemones, kad būtų užkirstas kelias neveikimui arba paviršutiniškai romų klausimų įtraukčiai. NRIC turėtų būti įtraukti į šį procesą ir jiems turėtų būti suteikta galimybė imtis tarpsektorinio koordinavimo vaidmens.

Dalyvavimas

Valstybės narės turėtų užtikrinti ir demonstruoti tikrą ir prasmingą romų dalyvavimą visais NRSP ir ES fondų programų įgyvendinimo etapais nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis, taip pat vykdant NRSP stebėseną ir teikiant ataskaitas. Bendradarbiavimas šioje srityje gali būti pasiektas stiprinant nacionalinių romų platformų dalyvavimą arba lygiaverčius konsultacinius ir dalyvavimu grindžiamus procesus.

8. EUROPOS KOMISIJOS PARAMA

1) ES teisės aktų vykdymo užtikrinimas

Komisija toliau stebės, kaip vykdoma ir taikoma Rasinės lygybės direktyva³⁹, Aukų teisių direktyva⁴⁰ ir Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su rasizmu ir ksenofobija, ir prireikus

³⁹ 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės.

toliau nagrinės pažeidimų bylas, kad paskatintų nacionalinės teisės aktų ir politikos pakeitimus. Komisija stiprins kovos su diskriminacija institucinę sistemą pateikdama pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl lygybės įstaigoms taikomų standartų.

2) Romų lygybės aspekto integravimas į ES politikos iniciatyvas ir ES lėšų sutelkimas romų reikmėms

Komisija užtikrins, kad kova su rasine ar etnine diskriminacija būtų integruota į ES politiką, teisės aktus ir finansavimo programas, kuriomis skatinama sanglauda, įtrauktis ir dalyvavimas. Komisija stebės romų lygybei, įtraukčiai ir dalyvavimui svarbios politikos įgyvendinimą ir per Europos semestrą.

Valstybėms narėms bus teikiama parama, kad jos toliau plėtotų ir įgyvendintų savo nacionalinius romų integracijos planus, pasitelkdamos finansinę paramą ir koordinavimo priemones. Parama toliau taip pat bus teikiama pagalbos forma pagal techninės paramos priemonę⁴¹. Bus siūloma stiprinti gebėjimus, visų pirma pasitelkiant FRA, siekiant sukurti patikimas stebėsenos ir vertinimo sistemas ir rinkti duomenis apie lygybę politikos formavimo ir nacionalinių romų planų įgyvendinimo tikslais. NRIC bus padedama gilinti savo žinias ir gebėjimus stebėti nacionalinių romų integracijos planų įgyvendinimą ir teikti ataskaitas apie tai, kaip rengti pritaikytus rodiklius.

Atsižvelgdama į šio komunikato išvadas, Komisija kuo geriau pasinaudos NRIC posėdžiais.

Komisija rems įvairių programų ir projektų, pvz., ES bandomojo projekto HERO⁴², įgyvendinimą kuris sudaro sąlygas bandomiesiems projektams, kuriais gerinama pažeidžiamų romų šeimų galimybė gauti būstą ir įsidarbinti, ir ES parengiamuosius veiksmus dėl 2021–2025 m. romų pilietinės stebėsenos iniciatyvos, susijusios su romų pilietinės visuomenės organizacijų gebėjimų stiprinimu siekiant stebėti NRSP, įgyvendinimą. Kiti projektai, pvz., bendros ES ir Europos Tarybos programos INSCHOOL ir ROMACT, yra susiję su galimybėmis gauti išsilavinimą arba politikos formavimo gebėjimų stiprinimu⁴³.

Nacionaliniai romų informacijos centrai ir nacionalinės romų platformos gaus paramą per specialius Komisijos kvietimus teikti pasiūlymus pagal Piliečių, lygybės, teisių ir vertybių programą (CERV)⁴⁴. Pagal CERV programą taip pat remiami projektai, kuriais kovojama su rasizmu, priešišku romams ir diskriminacija, taip pat projektai, skirti holokaustui paminėti skelbiant kvietimus teikti pasiūlymus dėl Europos atminimo⁴⁵.

Komisija sudarys palankesnes sąlygas valstybių narių bendradarbiavimui, kad visiems būtų užtikrintos vienodos galimybės gauti kokybišką išsilavinimą pasitelkiant Europos švietimo

⁴⁰ [2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR.](#)

⁴¹ [Techninės paramos priemonė.](#)

⁴² [HERO bandomasis projektas](#)

⁴³ Bendros ES ir Europos Tarybos programos: galimybė gauti išsilavinimą – [INSCHOOL](#) ir gebėjimų stiprinimas politikos formavimo srityje [ROMACT](#); REDI ekonominės plėtros S.A projektu remiamas romų verslumas keturiuose šalyse, įskaitant Europos investicijų fondo (EIF) paramą.

⁴⁴ [Piliečių, lygybės, teisių ir vertybių programa.](#)

⁴⁵ Kvietimas teikti paraiškas dėl [Europos atminimo](#).

erdvę (EŠE) ir skaitmeninio švietimo veiksmų planą⁴⁶, taip pat ESF+. Komisija ir toliau sudarys palankesnes sąlygas abipusiam mokymuisi kovos su diskriminacija srityje švietimo sistemoje ir pasitelkiant švietimą pagal EŠE strateginę programą lygybės ir vertybių darbo grupėje.

Komisija toliau įtrauks su romais susijusius klausimus į visą atitinkamą veiklą, vykdomą pagal lygybės sąjungos įgyvendinimo strategijas⁴⁷, „Erasmus+“⁴⁸ ir Europos solidarumo korpuso⁴⁹ programas. Komisija sutelks išteklius pagal programą „ES – sveikatos labui“⁵⁰, kad padėtų vykdyti ligų prevenciją ir palengvintų skiepimą, taip pat padėtų kurti mechanizmus siekiant geriau įveikti su sveikata susijusias krizes, įskaitant romų bendruomenėse kilusias krizes. Pasitelkiant Klimato ir infrastruktūros fondus⁵¹, projektais bus skatinama užtikrinti neįgalųjų ir asmenų, kuriems gresia skurdas ir socialinė atskirtis, įskaitant romus, įtrauktį ir įperkama socialinį būstą.

Įgyvendindama ES fondus, įskaitant „Europos socialinio fondo +“ (ESF+) programas, Komisija bendradarbiaus su valstybėmis narėmis siekdama užtikrinti, kad romų poreikiai būtų tenkinami taikant bendrą požiūrį į pagrindines ir tikslines priemones, ir skatins valstybes nares keistis geriausia patirtimi ir rekomendacijomis dėl segregacijos panaikinimo švietimo ir būsto srityse.

3) ES veiksmai ir parama romų dalyvavimui, įtraukčiai ir įvairovei skatinti

Remdamasi nusistovėjusia praktika, Komisija bendradarbiaus su ES Tarybai pirmininkaujančia valstybe nare, kad romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo klausimai liktų vienu iš politinės darbotvarkės prioritetų.

Komisija toliau skatins tarptautinę partnerystę, tarpusavio mokymąsi ir keitimąsi praktine patirtimi bei perspektyvia praktika, remdama: i) nacionalinių romų informacijos centrų tinklą, ii) Europos romų įtraukties platformos organizavimą, iii) romų pilietinės stebėsenos projekto įgyvendinimą, iv) bendradarbiavimą su Europos lygybės įstaigų tinklu („Equinet“) ir „EURoma“ tinklu.

Komisija taip pat toliau bendradarbiaus ir tęs partnerystę su Europos Parlamentu ir romų pilietine visuomene Tarptautinės romų dienos proga.

Šio vertinimo išvados taip pat bus aptartos su pilietinės visuomenės organizacijomis Komisijos PVO konsultacinėje grupėje ir 2021–2025 m. romų pilietinės stebėsenos procese, siekiant nustatyti geriausią veiksmų kryptį trūkumams šalinti ir jų šalinimo būdus, taip pat atkartoti ir plėsti perspektyvią praktiką.

Komisija skatins įvairovę ir įtrauktį pagal programą „Kūrybiška Europa“⁵², taip pat romų įtrauktį darbo vietoje pasitelkdama ES įvairių chartijų platformą⁵³. Komisijos naujoji

⁴⁶ [Europos švietimo erdvė](#), tikslinės temos: [švietimo ir mokymo kokybės ir teisingumo gerinimas](#) ir [skaitmeninio švietimo veiksmų planas](#).

⁴⁷ [Lygybės sąjunga: pirmieji veiksmų ir laimėjimų metai](#).

⁴⁸ „Erasmus+“ – ES švietimo, mokymo, jaunimo ir sporto programa.

⁴⁹ [Europos solidarumo korpusas](#).

⁵⁰ [Programa „ES – sveikatos labui“](#).

⁵¹ [„InvestEU“ klimato ir infrastruktūros fondai](#).

⁵² [Programa „Kūrybiška Europa“](#).

žmogiškųjų išteklių strategija⁵⁴ padės didinti jos darbuotojų įvairovę kartu siekiant, kad daugiau stažuotojų ir darbuotojų būtų iš nepakankamai atstovaujamų grupių ir etninių mažumų. Pasitelkdama dalyvaujamąsias ir patariamąsias demokratijos kompetencijos centrą⁵⁵, Komisija taip pat teikia įžvalgų apie įtraukčių piliečių dalyvavimo patybas, kurios gali padėti skatinti įtraukų politinį ir vietos romų dalyvavimą Europoje.

4) ES veiksmai ir parama siekiant skatinti lygybę ir kovoti su priešišku romams

Vykdydama savo įsipareigojimą skatinti teigiamus apibūdinimus ir romų sektinus pavyzdžius bei kovoti su priešišku romams, stereotipais, prieš romus nukreipta retorika ir neapykantą kurstančiomis kalbomis, Komisija tęs savo darbą pasitelkdama Kovos su neapykantą kurstančiomis kalbomis ir neapykantos nusikaltimais aukšto lygio grupę, taip pat bendradarbiaus ir dirbs drauge su Europos Taryba įgyvendinant būsimą EQUIROM projektą⁵⁶.

9. IŠVADA

Į ES romų strateginį planą ir Tarybos rekomendaciją įtraukti pagrindiniai uždaviniai, tikslai ir priemonės nevienodai atsispindi nacionaliniuose romų strateginiuose planuose. Siekiant iki 2030 m. įgyvendinti norimus pokyčius, reikia plėtoti ir palaikyti visų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų tvirtas partnerystes, kad būtų veiksmingai reaguojama į konkrečioje šalyje kylančius sunkumus, atidžiai stebima pažanga ir prireikus koreguojami bei atnaujinami NRSP. Komisija toliau dirbs ES lygmeniu, kad užtikrintų visapusišką paramą šiam darbui.

Komisija ragina valstybes nares kuo geriau pasinaudoti Komisijos vertinimu, išvadomis ir tobulinimo rekomendacijomis ir ne vėliau kaip 2023 m. birželio mėn. pateikti savo pažangos ataskaitą pagal Tarybos rekomendaciją. Kitame Komisijos komunikate bus įvertintos pirmosios valstybių narių nacionalinių romų strateginių planų įgyvendinimo ataskaitos ir pažanga, kurią jos padarė siekdamos 2030 m. tikslų.

FRA įsipareigojo 2024 m. atlikti naują romų apklausą. Jos išvados ir kas dvejus metus teikiamos valstybių narių ataskaitos sustiprins valstybių narių ir Komisijos gebėjimus vertinti pažangą siekiant ES romų strateginio plano 2030 m. tikslų. Vertindama šią pažangą, Komisija glaudžiai bendradarbiaus su FRA.

Pažanga sprendžiant konkrečias problemas, su kuriomis susiduria romai, yra svarbus išbandymas Lygybės sąjungai ir apskritai ES, todėl Komisija yra įsipareigojusi užtikrinti, kad būtų išlaikytas ES lygmens indėlis šioje veiklos srityje.

⁵³ [ES įvairovės chartijų platforma](#) – platforma suteikia galimybę esamoms Europos įvairovės chartijoms (šiuo metu 26) keistis patirtimi ir gerosios praktikos pavyzdžiais ir jais dalytis.

⁵⁴ Komisijos [žmogiškųjų išteklių strategija](#).

⁵⁵ [Dalyvaujamąsias ir patariamąsias demokratijos kompetencijos centras](#).

⁵⁶ Romų lygybė ir nediskriminavimo laisvė (EQUIROM) yra projektas, kurį vykdytų Europos Taryba, teikdama finansavimą pagal CERV-2021-COEU-1 kvietimą teikti paraiškas.